

dem auctoris zelum commendat sermo 30, ubi Alexandrum III pontificem arguere non veretur. Denique non minoris momenti sunt ejusdem Tractatus et Epistolæ.

V. De subsequentibus Opusculis non est necesse diutius præfari hoc loco, quando singulis præfixæ sunt Admonitiones, quæ longioris Præfationis vicem supplere possunt. Horum omnium argumenta fusius explicabit Index utriusque tomo exeunti subjectus.

SANCTI BERNARDI

ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS

OPERUM TOMUS QUINTUS.

COMPLECTENS

OPERA SUPPOSITITIA ET ALIENA.

GILBERTI DE HOILANDIA

ABBATIS ORDINIS CISTERCIENSIS

SERMONES IN CANTICUM SALOMONIS,

Ab eo loco ubi beatus Bernardus morte præventus desiit.

I SERMO I.

In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea (Cant. III, 4).

1. Varii sunt amantium affectus, quia casus varii. Ideo sponsæ verba aliquoties interrupta videntur, sicut ipsa dilecto suo vel ex voto fruitur, vel præter votum fraudatur. Nunc ut super montes revertatur invitatur: nunc in lectulo quærit elapsam. Quam hic assignabis consequentiæ seriem? quæ docebitur ordinis ratio? Non videtur ratio, sed interruptio. Vota amoris uniformia non sunt. Ideo sermo serie non tenetur. Affectus in amore loquitur, et verba interrumpit: quia nec ipse sibi semper in uno statu cohæret. Jure et ipse sponsus hinnulo comparatur, sic fallens, et sic fugiens dilectam. Varietas hæc nec consequentia, nec ratione caret. Verba tam subito commutata continuationem servant, dum affectuum ordini serviunt. Videte, jam quæ sit in hac varietate series continuationis. Elapsus erat dilectæ suæ super montes, quasi hinnulus vagus et volitans: et ipsa ad se relapsa de montibus illis in quibus mirabiliter illuminata erat, et illustrata visione dilecti;

A de montibus, inquam, illis ad convallem lacrymarum, ad lectum doloris relapsa, ad lectum et ad noctem de montibus luminosis. Quidni sic recidat ipsa, ubi sic recedit dilectus suus? ipse enim sponsæ suæ salus et illuminatio. Ideo recedente ipso, illa recidit ad lectulum infirmitatis, et ignorantie noctem. Jam versatur super stratum infirmitatis suæ. Super hunc tamen stratum memoratur dilecti; et jam non in matutinis, sed in nocte meditatur in ipso, quærens quem diligit anima sua. Non pigre agit in hoc lecto ad quem relapsa est. Non lascivit, non delectatur in lecto concupiscentiæ: sed magis reluctatur memorata dilecti solius; non obnoxia infirmitati, sed charitati. Sic interpretetur cui sic videtur. Ego tamen non hic accipio lectum doloris, nisi forte doloris illius, quem amor parturit de absente sponso: deliciari videtur velle magis quam sanari, et amicum quæsisse, non medicum. Juxta hunc sensum sic continuare potes. De montibus se raptim contulerat ad lectulum sponsæ, ubi illa exercitata, et deficiens ubertate delectationis obdormivit, exhausta inter amplexus dilecti. Oblectata obdormivit somnum dulcem, sed expeperata non invenit illum hæc mulier deliciarum in

manibus suis. Gaudia itaque illa, gaudia ineffabilia silentio transiens, in hanc tandem vocem erupit: *In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea.* Pro continuatione nunc ista sufficiant.

2. Jam verba singula consideremus. *In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea.* Dulce satis est te, bone Jesu, quærere, dulcius tenere. In uno pius labor, in altero perfecta lætitia. Dulcis utique est attractio tui: nam et ipse tactus fructu non caret. Mulier illa evangelica felici furto attingit fimbriam Jesu, et statim stetit in illa fluxus sanguinis (*Matth. ix, 20-22*), fluxus carnalis illecebræ, carnalis delectationis et curæ; et restricta et desiccata sunt quæ prius in illa fluida erant: et totum hoc contigit ex contactu fimbriæ. Quid, si caput ipsum amplexari contigisset? Non modo staret et exsiccaretur sanguinis fluxus, sed emanaret impetus fluminis illius, quod lætificat civitatem Dei (*Psal. xlv, 5*). Bonus ergo tactus, sed attractio melior. In turba, in publico vix tangitur Jesus. Ideo sponsa quæ non tantum tangere, sed amplexari et attrahere Verbum vitæ desiderat, devitans publicum, secretum elegit, secretum et lectuli et noctis. Bonum opus vel quærere Jesum, vel tenere: sed opportunitas et loci et temporis huic adhibenda est operi. Et quæ major et accommodatior ad usum amoris, quam lectuli et noctis opportunitas? Nisi quieta mente quæri non potest delectatio sapientiæ, nec intranquillus in illam aspectus dirigitur. Nihil inquinatum incurrit in illam, nec impacutum quidem. Illa vero in animum quietum et purum ultro incurrere solet, et gratis influere. In pace enim locus ejus, et habitatio ejus in Sion (*Psal. lxxv, 3*), hoc est, in speculatione. Pax præponitur quasi præparatio quædam speculationis. Oculum turbatus vel ira, vel cura, quomodo lucem illam inaccessibilem intuebitur, quæ nisi serenis non attingitur mentibus, nec illis tamen semper ad libitum? Quid, in quiete, paci ad lectulum? Multum plane secundum hunc modum, quod sicut in lectulo, sic in pace dormitur et quiescitur. *In pace, inquit, in idipsum dormiam et requiescam (Psal. lv, 9).* Quidni libenter requiescat anima sancta, ubi locus est dilecti? In pace enim locus ejus. Ideo hunc tibi locum primo acquire, ut in eo, quem diligit anima tua, vel allapsam teneas, vel elapsam requiras. In lectulo enim et secreta quadam mentis quiete potest investigari liberius, inveniri citius, et tutius teneri; forte et diutius, si tamen potest diutius morari in deliciis illis quæ fere solent in ipsis intercedi principiis. Nam et hæc velut inter ipsos elapsa amplexus, et fugientes insectans delicias, dilectum rursus anxius quærit, et hoc in lectulo. Bene collocaris in lectulo, si otio quodam ab occupationibus mens tua libere feriat. Libertate et otio quid accommodatius ad usum amoris? Et libertas illecebram parit. In otio et expeditur affectus, et non parum impenditur illi. Sic est. Quanto fuerit expeditior animus, tanto quidem impensior erit in illud quod amat. Usu evenit ut cum fuerimus otio redditi, tunc sentiamus acriorem mor-

A sum amoris divini. E contra insensibilem pene reddit affectum frequens cura mundi, et quasi callum quemdam menti obducit. Animum cura implicat, quies explicat. Explicata desideria in quæ putas incrementa se dilatant?

3. Vides quanta bona contineantur in lectulo? Quies, libertas, illecebra. In lectulo enim quietis et vacuitatis vota magis inardescunt. Locus accommodatus oblectamento charitatis sponsam ad quærendum urget ardentius. Illic enim ægrius caret dilecto, ubi poterat uberius frui. *In lectulo, inquit, meo, et per noctes.* Quæ per noctes quærit, non videtur mihi tam aspectus quam amplexus sectari. Tenere magis optat quam intueri. Bona quidem visio est, sed adhesio arctior. Nam qui adhæret Domino, unus est spiritus (*I Cor. vi, 17*). Melior tamen utraque. Nam conjunctæ vicissim incrementis se cumulant gratiarum. Utramque si te apprehensurum non arbitraris, sectare tu quod sponsa sectatur. Amplexus quære dilecti. Ignorantiæ tuæ nox, imo noctes ignorantiarum tuarum, serenam tibi visionem adimit secretorum cœlestium. Tu suavia sequere. Quære ut perentias illa, si scire non potes. Nox non præscribit deliciis, nam et ipsis aliquoties illustratur. *Nox, inquit, illuminatio mea in deliciis meis (Psal. cxxxviii, 11).* *In deliciis, ait; non, In scientiis.* Ita et tu noctem, si non potes scientiis, pertenta illuminare deliciis. Quidquid hic videmus per speculum et in ænigmate, totum in nocte est. Et in hac nocte potest Jesus meus magis dulci quodam affectu suaviter sentiri, quam sciri ad 3 purum. Ideo etsi nondum ad contuitum admittitur, contactum tamen sectatur, dilectum in lectulo et per noctes quærens.

4. Quid, si ad inventionem dilecti et nox operatur? Cooperatur plane, et accommodate satis. Sicut in lectulo sanctæ quietis accipis otium, sic oblivionem quandam intellige in nocte. Utrumque sapientiæ et contemplationis negotio opportunitatem ministrat. Nec Salomon vult te scribere sapientiam, nisi in tempore otii (*Eccli. xxxviii, 25*): nec Paulus in anteriora extenditur, nisi prius eorum quæ retro sunt oblitus (*Philipp. iii, 13*). Miraris quod bona nox, et dies malus est? *Diem hominis, inquit propheta, non concupivi (Jerem. xvii, 16).* Nescio quo pacto sibi adversantur, et alterutro se obscurant dies Domini, et dies hominis. Siquidem dum alter exoritur, alter reconditur. *Diem, inquit, hominis non concupivi, hoc est, humanum favorem, hominum gloriam; et inter reliquos, imo præ reliquis spectabilis videri. Recte hanc diem propheta abjurat, quæ perturbationis ministrat materiam. Melior ergo hæc nox die: siquidem nox a perturbatione abscondit, dies exponit. Denique primi parentes nostri statim ut eorum oculi in hanc aperti sunt lucem, erubescens confundebantur (*Gen. iii, 7*). Quanto felicius clausa prius tenuere lumina, et meliori cooperta nocte, peccati pruriginem nescientes! Abinde sumpsit hic malus dies originem, qui vitiorum denudavit semitas, illicientes species demonstravit,*

oculo concupiscentiæ sollicitantem ingressit materiam. Heu mel quomodo me circumfulget dies ista, quomodo affectum meum ad se abripuit! quam claro versantur in lumine ante mentis oculos, et quidem satis importune impacata simul et impudica! Nusquam fere declinandi, nusquam delitescendi copia; nullæ satis tutæ sunt latebræ. Ita ubique erumpunt et emergunt in cogitatum cuncta quæ spiritum vel turbent vel deturpent, sive diligenter attractata, sive tacta leviter. Licet enim animus castigatiore repellat illa proposito, solo tamen irruentium cogitationum sordidatur tactu. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab illa (*Eccli. xiii, 1*). Denique secundum legis scita quarundam rerum tenuis etiam inquinat tactus (*Levit. iv-viii*). Non imputantur cum violenter importantur, culpam non inferunt tales cogitatus; aliquam tamen injuriam irrogant affectatæ munditiæ. Quid, cum se contemplanti animo corporeæ offundunt imagines? Forte carnalem appetitum non provocant, sed tamen spiritualem tardant intuitum. Alia turbant, alia deturpant, alia tardant: hoc est, lacerant, alliciunt, illudunt. Nonne melius [*supple esset*] hujusmodi omnia obscurari quam illustrari, cæca oblivionis involvi caligine, quam memoriter recenseri?

5. Bona ergo nox, quæ prudenti oblivione dissimulat omnia temporalia, ad illum qui æternus est quærendum tempus expediens, et explicans occasiones: quæ mundi concupiscentiam abscondit, curam, cogitatum. Hoc est enim mundum habere absconditum, vel mundo abscondi. Sic etiam abscondi poterimus in abscondito faciei tuæ, Domine: non dico plena notione, sed tamen tota devotione, et libera investigatione, et aliquanta inventione. Hanc absconcionem, hoc secretum, has latebras, quibus mundani diei declinamus vel amorem vel imaginationem, quibus humanum diem aut ablatum non repetimus aut oblatum respuimus, noctis nomine appellari nunc a sponsa crediderim. Denique in superioribus dicit: *Sub umbra ejus quem desideraveram sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo* (*Cantic. ii, 3*). Fructus iste suaviter pascit, si tamen prius umbra protexerit. Bona umbra, quæ carnis prudentiam obscurat, concupiscentiam refrigerat. Intelligis quæ sit umbra? Inde tibi refulget occasio, quomodo et hic noctem intelligas; nisi quod quædam occultiores latebræ et magis abditiæ, et accommodatæ magis ad investigationis et contemplationis usum sub noctis exprimuntur, quam sub umbræ vocabulo. In umbra, rerum visibilium oblivionem aliquantam accipe: in nocte, omnimodam. Quis mihi dabit sic advesperascere? quis, inquam, dabit mihi ut rerum temporalium memoria oblivionis hujus vergat in vesperam? Bona quidem nox, quando imaginationes vanæ animum non vexant, nec versantur in eo; quando absconditæ sunt ab oculis quærentis dilectum. Dilectio ipsa hanc noctem inducit, quæ reliqua omnia nec respicit, nec nota reputat, dum ad illam quem diligit intenta suspirat.

16
6. *Per noctes*, inquit. Multæ sunt noctes ejus, nec est una nox illi jugis et continua. Noctes ejus frequenter interpolantur præsentia sponsi. Cum adest, lux est: cum abest, nox est. Ideo multæ sunt noctes sponsæ; quia multi sunt elapsus sponsi, multæ latebræ. Beata plane, quæ dilecto adhæret tota die, et quærit illum totis noctibus. Provocent studium tuum qui audis ista, et instructus exemplo sponsæ, *Consurge et tu in nocte, in principio vigiliarum tuarum, et effunde cor tuum* (*Thren. ii, 19*), ut liquefiat et currat, et decurrat usque in conspectum Dei tui. Illi liba principia vigiliarum tuarum; nihil in te peregrinæ curæ decerpant. Quære per singulas noctes dilectum tuum. Quid dico, per singulas? Totas noctes tuas in hoc opus continua. Ne cesses et ne quiescas, donec egrediatur ut splendor dilectus tuus, et ut lampas accendatur tibi. Tunc poteris illud Pauli dicere: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit*. Nam quod sequitur, *Abjiciamus opera tenebrarum* (*Rom. xiii, 12*), huic non potest nocti adaptari. Nescit enim hæc nox opera tenebrarum, sed magis lucem ministrat iis qui permanent in agone quodam quærendi dilectum. Bona quidem nox, quando absconderis a conturbatione et ab incursione imaginationum. Et quamvis nondum absconderis in abscondito faciei dilecti tui, bonum tamen est ut abscondatur tibi facies et pompa inanum et carnalium cogitationum. Nox est ut illam non attendas, non videas; sed tamen in hac nocte non extinguetur lucerna tua, ut dilectum quæras.

7. Utinam ego tales mihi possim noctes numerare, tam latebrosas, et tam luminosas! Et quis nostrum gloriabitur omnes se tales noctes habere? Quisquis est, felix est, cui omnes noctes in usum talem decurrunt, qui in occulto suo nihil agit occultatione dignum. Unusquisque suam conveniat conscientiam. Quid enim mihi aliorum percutere conscientiam infirmam? Non percutio nec discuto quidem: etsi infirma est, feda saltem non sit. Non agat in occulto, nec cogitet quidem quæ turpe est et dicere. Ad talem stratum Jesus declinare non novit. Offendit illum, et fugat confusa conscientia. Confusio conscientiæ non invitat illum, sed magis evitat. Caritas autem de corde puro et conscientia bona (*I Tim. i, 5*), ipsa est quæ quærit. Sic enim habes: *Quæsi vi quem diligit anima mea*. Nihil bona tutius conscientia. Bona conscientia audet, et caritas ardet. Illa non formidat; ista inflammatur: illa pro dilecto non confunditur; ista confidit super dilecto. Magna vis amoris. Alieno non nititur suffragio, propriis contenta meritis. Semper amari se præsumit, quæ amare se sentit. Denique non respectis aliis majestatis nominibus, solum sponsa dilectum memorat, quæ singulariter intus tolerat æstum amoris.

8. Hoc autem attendendum quam frequenter dilecti recenset vocabulum quocunque ex mysterio. *Dilectus meus candidus et rubicundus; et, Talis est dilectus meus* (*Cantic. v, 10, 16*): et in præsentem, *Quem*

diligit anima mea. Magna certe sermonis hujus gratia. Nec mirum si frequentatur in ore, quod in corde fervet. Ideo et animam commemorat. Non enim verbo tantum diligit, sed voto: nec solo actu, sed magis affectu. Quid vero sibi vult quod animam, non spiritum dicit? Forte quia dilecto quem adhuc quærebat, nondum adhærebat: qui enim adhæret Domino, unus est spiritus (*I Cor. vi, 17*). Et quidem sponsæ, in toto hoc cantico spiritum nominat: sed, *Anima mea liquefacta est* (*Cantic. v, 6*), et *Anima mea conturbavit me* (*Cantic. vi, 11*); et hoc ipsum frequenter, *Quem diligit anima mea*. Id quoque fere nusquam, nisi cum absentem quærit, vel abesse queritur. Solent his nominibus gradus quidam distingui animæ perfectioris, et minus perfectæ. Apostolus dicit: *Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei* (*I Cor. ii, 14*). Ego animam hanc ita amantem et æstantem, ferventem et quærentem, nunquam non spiritualem dixerim: quippe quæ licet nondum plena visione, voto tamen propensiore illi adhærebat, quem vehementer diligebat. Possumus autem non inconvenienter sicut in spiritu subtilem et attenuatum intellectum, sic in anima suavem et tenerum affectum accipere. Per prophetam in promissione Dominus dicit: *Dabo vobis cor carneum* (*Ezech. xi, 19*). Si ergo carnis nomen in bono alicubi accipitur, cur non magis animæ? Ego beatam hanc animam ut licenter loquar, non lapideam sed carneam magis judicaverim et nihil habentem in se rigoris vel duritiæ; sed mollem, teneram, tractabilem, et sensibilem ad singulos divini verbi aculeos. Denique quæ dicat: *Neque caro mea ænea est: sed quam spiritualis pertranseat gladius, et caritate se vulneratam gaudeat*. Jure ergo animam suam diligere dicit, exprimere volens intimam quamdam et vividam et animatam affectionem erga dilectum suum Jesum Christum Dominum, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO II.

In lectulo meo per noctes quæsi vi quem diligit anima mea (*Cant. iii, 1*).

1. Super hesterno capitulo hodiernum vobis instauramus convivium. Nec enim ibi cuncta dicta sunt quæ dicenda occurrunt: quædam vero nec tacta quidem sunt. Illa hoc sermone discutienda suscipimus, id est cur dicat, *In lectulo*; et non, *In lecto*: et cur, *In lectulo meo*. Nam alibi lectulum nostrum dicere consuevit (*Cant. i, 16*). Hæc reputate vobis in sortem. Si quid autem novæ disputationis super iis quæ jam discussa sunt adjecero, in lucri rationem (ut sic dicam) referte. Quid putatis mysterii signat hoc ipsum quod dicit, *In lectulo*? laudisne aliquod occultæ continet, an suggillationis? Etsi utrumque potest, libentius tamen hic laudem accipio: et ideo primitus in hunc sensum inflectamur sermonem. Ego plane in hoc verbo coarctationem quamdam intelligo, ut soli secum dilecto sufficiat. Cur enim non in bono coarctatio accipitur, si strati

18
dilatatio in probrum vertitur? *Dilastati*, inquit Dominus per prophetam, *stratum tuum, juxta me suscepisti adulterum* (*Isa. lvii, 8*). Vides quomodo objugando et exprobrando strati dilatatio objicitur animæ adulteræ. Bonum est ergo non dilatare, sed magis contrahere stratum cogitationis, et cordis lectulum. Ideo sponsa jure sibi applaudit de lectulo. *Coangustatum est*, inquit propheta, *stratum, ita ut alter decidat: et pallium breve utrumque operire non potest* (*Isa. xxviii, 20*). *Utrumque*, id est virum et adulterum. Breve enim et angustum est cor hominis ad concipiendas Dei verbi delicias, etiam cum in illa totum extenditur. Quomodo non multo brevius, si fuerit ad alia distentum? Sufficiat dilecto tuo vel brevis ista. Noli illam magis breviate, lectulum communicando alteri. Bona quidem hæc brevis lectuli, quæ nescit nisi dilectum suum, id est Christum, suscipere. Est enim brevis, quæ non nisi illum suscipere novit; et est brevis, quæ illum plene suscipere nequit. Illa caritatis est et disciplinæ; hæc vero, infirmitatis et naturæ. Utraque brevis intelligi potest in lectulo, vel qua cum plures non dilecto suscipit, vel qua nec illum plene. Magna certe voluptas lectuli, sed magna brevis: et ideo bene lectulus magis quam lectus dicitur.

2. Delectabilis lectulus est de quo legis in Proverbiis: *Secura mens quasi juge convivium* (*Prov. xv, 15*). Foris nox, foris turbatio, sed tranquillitas intus quasi quietis lectulus quidam. Non est hic illud lamentabile dicere: *Foris interficit gladius, et domi mors similis est* (*Thren. i, 20*). Imo si foris gladius est, intus gaudium. *Spe*, inquit, *gaudentes, in tribulatione patientes* (*Rom. xii, 12*). Ad noctem tribulatio refertur, ad lectulum spes et gaudium. Forte propter hoc non lectum, sed lectulum appellat, parco (*id est* diminutivo) vocabulo; quoniam totum gaudium nostrum fere in spe est adhuc et ex parte. Bonus ergo lectulus conscientiæ, quies et munditia. Cor impii quasi mare fervens, quod quiescere non potest, sed redundant fluctus in conculcationem et lutum. Est ergo cor impii turbulentum, et tabidum, et lutosum, et secum semper collictans. Si quidem non est pax impiis (*Isa. lvii, 20, 21*): regnum vero Dei justitia est et pax (*Rom. xiv, 17*). *In pace*, inquit, *in idipsum dormiam et requiescam, quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me* (*Psal. iv, 9, 10*). Utrumque complectitur spei nomen, et lectulum et gaudium: quia in spe gaudemus, et in spe requiescimus. Sed unde spes, nisi de securitate conscientiæ? Jure lectulum dixerim mentem securam et liberam: securam propter conscientiam bonam; liberam autem a tentatione, liberam ab exteriori occupatione, liberam a levi cogitatione. Quanta tamen esse potest in hoc corpore quies et libertas mentis? Brevis et exigua, et lectulo similis angusto. Multum inde decerpit reficiendi necessitas corporis, multum conquirendi quæ necessaria sunt cura, multum consumendi hora, multum animæ casus imminens, multum causa latens. *Gloria*

nostra hæc est, inquit Paulus, *testimonium conscientiae nostrae* (II Cor. I, 12). Suavi certe se collocat in lectulo. **N**ihil, ait, *mihi conscius sum*. Sed quantum illum dilatat et extendit; magis istum arctat et contrahit: *Sed in hoc*, inquit, *justificatus non sum. Qui autem iudicat me, Dominus est* (I Cor. IV, 4). Vides quomodo Paulus audet, et dicit, *Cor nostrum dilatatum est* (II Cor. VI, 11). Vides quomodo gloriam et testimonium conscientiae, divinae coarctat respectus sententiae.

3. Bene ergo lectulus mens secreta, sed minime superba; quieta, non elata; bona de se sentiens, sed alta non sapiens, magis autem suspectam semper habens incerti noctem iudicii. *In lectulo*, inquit, *per noctes*. Multae noctes, sed unus lectulus. Multae enim tribulationes justorum (*Psal.* xxxiii, 20): sed tamen quasi non sentientes nec respicientes uno dormiunt et requiescunt in lectulo, in ea in qua vocati sumus una spe vocationis nostrae. Transit nox et nox: sed illi non deserunt tranquillitatis suae lectulum, donec tota transeat iniquitas. Multae noctes, et altae tenebrae: sed tamen ab altitudine noctis non timent, nec turbantur, quia sperant in Domino. Non timent a noctibus, qui in hujus spei lectulo quiescunt. Nam et ipse novit dare carmina in nocte tribulationis (*Job* xxxv, 40): et in nocte mandat canticum ejus (*Psal.* xli, 9). Accepistis quare sponsa dicit *noctes*; et quare plures: quare lectulus dicitur, et quare unus.

4. Nunc accipite quare dicat sponsa, *in meo*. In lectulo suo, et quasi singulariter suo est, quando singulariter in spe est. Cum vero ad spem res accesserit, vel magis successerit spei, cum jam ex parte tenuerit dilectum; non jam suus est hic lectulus sponsae, sed magis communis sponsi et sponsae. Suus est, cum quasi sola sine dilecto quiescit: communis est, cum ipse adest. Suus est sponsae, cum quietatis, et pacatis, et compositis moribus intra se collecta quiescit: communis est, cum jam incipit oblectari in sponso. Forte est et aliquis proprius sponsi, quando sui oblita penitus, et se exuta tota transit in ipsum, et quasi induitur ipso dilecto ipsius. In lectulo suo nec effluit extra se, nec turbatur in se. In lectulo communi affluunt illi deliciae quaedam de praesentia sponsi. In illo qui solius est, sponsi amoris exagitata incendio ebullit, et excrescit effusa et effluens. Tota transfunditur in ipsum, et in similem absorbetur qualitatem. In primo penes se est: in secundo penes illam sponsus: in tertio penitus est ipsa penes ipsum, et, si dici potest, non est nisi ipse. In primo quaerit: in secundo adhæret: in tertio unitur illi. In primo tranquillitatem propriam possidet: in secundo quamdam meretur communitatem cum dilecto: in tertio assumitur et absorbetur in quamdam charitatis et gratiae unitatem. Melior hic lectulus tertius quam secundus, quanto expressior est unitas quam communitas. Bonus tamen primus, per quem ad istos paratur accessus.

5. Quod si ad carnalis infirmitatis illecebras le-

ctuli sensum deflectere velis; nec erras, nec laboras sic assignando. Solius enim sponsae sub hoc intellectu lectulus est, nec communicatur sponso. Nam etsi novimus Christum secundum carnem, secundum carnis concupiscentiam tamen non novimus. Communis quidem carnis natura, sed non est communis illi carnis illecebra. Non refutavit lectum doloris nostri, sed non se reclinavit usque ad sensum delectationis nostrae. Ideo cum istum designat, *in lectulo meo dicit*; non communiter, In nostro. Alibi siquidem legitur: *Lectulus noster floridus* (*Cant.* I, 13). Qui communis est, floridus est, vetustatis nihil habens, nil corruptionis. Quando vero proprium suum lectulum dicit, nulla ibi fit mentio floris. Suus sponsae hic est, sed insuavis est: non floridus, sed horridus illi videtur. Dura satis conditio, si vel sola corruptio foret: nunc vero ad infirmitatem accedit adversitas, duplicatum incommodum, lectulus et nox, infirmitas et adversitas. Sed magna vis amoris, quam neutra compeccit, nec illa innata, nec ista illata. Non enim vel lectulo tenetur, vel terretur nocte, sed in lectulo suo et per noctes quaerit quem diligit anima ejus. Claustrium videtur vox ista maxime fratrum, qui et quieti a sollicitudine, et quasi perditis et absconditis sunt in multitudine, habentes in altero lectulum, in altero noctis obscurum. Quodam modo enim absconditur cujuslibet quamlibet excelsa conversatio, ubi in aequalem altitudinem tota se fratrum numerositas attollit, juxta illam de Salvatore prophetiam: *Ambulant in tenebris, et non est eis lumen*, sed humanae laudis lumen, ut liberius sperent in nomine Domini, et *innituntur super Deum suum* (*Isa.* L, 10). **Q**uorum absconditus est vultus eorum. Unde nec reputavimus eos, imo qui se ipsos intus non reputant; qui se mundi ad usus foris non aptant; qui nec hominum ab ore gloriam exoptant, sed illam quae ex solo Deo est, juxta quod legitur: *Ego gloriam meam non quaero* (*Joan.* VIII, 50). Et, *Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (II Cor. X, 17): hoc est, non pro donis Domini in hominum favore quiescat; nec finis hujus admistione, spiritualis gloriae adulteret in aliquo gaudia, sed illi referat gratiam, et quaerat in illo gloriam: hoc est enim ipsum quaerere. Habet iste in tranquillitate lectulum, in humilitate noctem. Non illum mordaces curae circumvolant, inquietudinum non exasperant injuriae; sed totum lectulus et nox, totum pax et quies, et latebrae.

6. Numquid satis est? Fortassis satis, sed laboranti; nam non satis amanti. Dulcis enim laboranti somnus (*Eccles.* V, 11). Amantis anxietas illum dormire non sinit, somnolentiam excutit, vigilias inducit. Amor de quiete ipsa inquietior redditur. Quiescit tentatio, quiescit occupatio, quiescit afflictio, sed quiescere dilectio nescit. Tunc magis vires exercet dulce incendium, et flamma vorax de latibus evadens vacuo liberius evagatur in animo, altius possidens, et avidius depascens. Occasione accepta suum nescit amor non exercere negotium.

Semper enim quem amat, vel praesente eo se oblectat; vel absentem desiderat. *In die*, inquit, *tribulationis meae Deum exquisivi manibus meis* (*Psal.* LXXVI, 3). Longe differentior quaerendi ratio nunc a sponsa proponitur. Illam non impellit afflictio, sed trahit affectio. Ille in psalmo quaerit adversus tribulationem; ista ad amoris usum et oblectationem. Ad hoc enim refert et quietis lectulum, et noctis latibulum, ut quem diligit, et inconcuisse recolat, et sincere sapiat, et dulciter sentiat. Ergo multo potior in diligente quam in indigente quaerendi ratio: quamvis jure dici possit quod sancta quadam semper eget amor avaritia. Semper enim ad secretum exaestuat, et quae tenet non reputans, volubili se raptat in anteriora rotatu; et vitalis instar rotae spirituali levitate ad superiora toto conatu attollitur, de terra vix paululum aliquid attingens. Denique et in Paulo nondum se comprehendisse arbitratur: sed ipse ad anteriora extensus, quasi rationalis rota sequitur, quo illum rapit spiritus ferventis desiderii (*Philipp.* III, 13). Si quidem et cum consummaverit homo, tunc incipiet (*Eccli.* XVIII, 6). In praesenti quoque sponsa dum tenet lectulum, non hoc contenta, ardentius requirit dilectum. Ille illi lectulus: ille dilectus. Lectulus, dum infirmam et fatigatam suscipit: dilectus, dum inflammat et succendit. Lectulus et dilectus, quia quiescit in illo, et concupiscit et deficit in ipsum.

7. Miraris quod dico lectulum? Audebo et adjiciam vilium aliquid, imo sublimius super omnem gloriam laudis ejus. Quanto enim pro me egit viliora, tanto bonitatis suae dedit indicia majora. Ipse parvulus lectulus, ipse pullus est nidulus: *Etenim passer invenit sibi domum, et turtur nidum ubi ponat pullos suos* (*Psal.* LXXXIII, 4). Vis audire qualis lectulus? Jacta cogitatus tuos implumes adhuc et infirmos in Domino, et ipse te enutriet, donec formetur et firmetur Christus in te, et occurras in virum perfectum qui fluctuare non possit. Bene ergo lectulus, qui mihi factus est a Deo justitia et pax, et redemptio, et sapientia. Quis dabit mihi tali collocari in lectulo? quis, inquam, dabit mihi istos pulvillos, et cervicalia hujusemodi assui sub cubito et capite meo? Felix cervical, quod sibi sponsa supponit: *Lava ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me* (*Cantic.* II, 6). Alterum jam possidet, alterum sibi pollicetur. Laevam tenet, sed dextram quaerit. *Delectationes enim in dextera tua usque in finem* (*Psal.* XV, 11). Quasi de lectulo tendit ad lectulum. Suavissimum mihi cervical, bone Jesu, spinea illa capitis tui corona. Dulcis lectulus illud crucis tuae lignum. In hoc ego nascor et nutrior, creor et recreor, et super passionis tuae altaria memoriae mihi nidum libenter recolloco. Quod si majora datur et arcaniora persentire divinae majestatis mysteria, nihil illud a lectulo et nocte differt, si quis ad futuram contempletur plenitudinem, non formulam perfectionis humanae. Nam et perfectius nostrum imperfectum est, et (ut verius dicam) vix ad-

huc inchoatum. Propterea et *initium aliquod* dicimur *creaturae Dei* (*Jacobi* I, 18), et tantum *primitias* accepisse *Spiritus* (*Rom.* VIII, 23).

8. Temerarius forsitan videar, qui conor inexpectata exponere et de sponsae lectulo, quae illum suavius forsitan et secretius collocavit, quam conjectura nostra possit attingere. Quapropter de mysteriis ad mores descendamus, et dicamus hoc esse dilectum *in lectulo, et per noctes* quaerere, cum post cordis strepitum et carnis motum, quietis et praesentium obliti, primitivas quasdam futurae dulcedinis captamus delicias. Habes ergo (ut breviter colligam) in hoc capitulo occasionem, actum, et causam. In diligente causa, actus in quaerente; opportunitas vero et occasio in lectulo et nocte innuitur. Breve autem capitulum, quoniam bonus lectulus, in quo suscipit mens fatigata fomentum, imo fervens incendium, in quo amor dum offendiculum non habet, desiderii usum exercet ardentius. Sed jam nos hic paululum quiescamus, et in illo utinam lectulo, in quo sponsa dum quievit, dilectum quaesivit: ut experientiae sensu in nobis ipsis ediscere possimus quod nunc alios docere conamur, quam dulce sit in hoc lectulo quiescere, et dilectum quaerere Jesum Christum Dominum nostrum.

SERMO III.

Quaesivi illum, et non inveni (*Cant.* III, 1).

1. Non solet sponsus semper, vel pro tempore, vel pro quantitate animae se quaerentis voto respondere. *Quaesivi*, inquit, *et non inveni illum*. Gratum certe verbum, *quaesivi*: sed, *non inveni illum*, grave. Quidni grave et intolerabile sic quaerenti, et sic amanti? Nemo enim eo quod ardentem quaerit, non anxie caret, tantoque cumulatiore angustia, si vicina spe jamjamque apprehensura fraudatur. Quanto magis illa, quam expertae et perditae internae dulcedinis provocat esuries! Credibile est secundum multitudinem retractatae et revolutae in corde dulcedinis, acriori ad quaerendum ictu everberari animum amanti. Denique ad dilectionis mensuram, non invenientis pendatur affectus. Si quis in se unquam talem expertus est vel dilectionis vel desiderii sensum, proprii aestimare potest conjectura exempli, quam querulo sponsa corde protulerit: *Non inveni illum*. Nusquam consolatio, nusquam refrigerium, sed ubique tribulationem et dolorem inveni, dum illum quem ardentem diligo, et instanter quaero, non inveni. Denique posuistis, non dico tibi contrariam, sed a te quasi extraneam, et factam mihi metipsi gravis (*Job* VII, 20). Gravis plane, quam taedet vitae, taedet luminis hujus, quoniam lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum. Ubi erit foris consolatio, si intus in me ipsa te absente turbatio? *Conturbatum est cor meum, dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum* (*Psal.* XXXVII, 11). Tria haec tecum abierunt, virtus, veritas, identitas. Quomodo enim virtus erat in doloris lecto, in nocte lumen, et in divisione et separatione id ipsum? Ad

me nunc respicit illa prophetalis exprobratio : *Quousque dissolveris, filia vaga? (Jerem. xxxi, 22)* Denique et Cain, ex quo egressus est a facie Domini, vagus factus est et profugus. Ego quidem non ita vaga et profuga : magis enim quaerens quam fugiens; et, ut licentius loquar, tibi fuga plus compe- tit. Annon vaga, quæ de lectuli angustiis transeo ad ambitum urbis, discurrens per plateas, per vicos, per vigiles? Qui adhæret Domino, unus est spiritus (*I Cor. vi, 17*). Dulce hoc ipsum, et ideo dura se- paratio.

2. Quomodo dissipata est hæc identitas, dissiliit unio, et ad me dimidiata rediit? Nam tota a te non discessi. Desiderio enim in te feror, sed a præsen- tia differor : habeo aliquod in desiderio solatium, sed totum illud abscondit et absorbet de dilatione supplicium. Quo pacto non absconditur omne sola- tium, quando abscondis faciem tuam a me? De- nique, sicut ait propheta, *Consolatio abscondita est ab oculis, quia facta est inter dilectos divisio (Osee xiii, 14, 15)*. Sed mihi abscondita, quoniam mihi fuerat hæc unio indulta. Tu enim honorum meorum non eges. Bona enim mea, dona tua sunt : ideo mihi incumbit desolatio, dum a te separari contingit. Tu virtus mea : tu lumen oculorum meorum : tu mihi ipsum : tu mihi totum. Denique deficit caro mea et cor meum, ut de reliquo in me nec carnalis affectus nec cordis mei sensus respiret; sed sit Deus cordis mei, et pars mea Deus in æter- num (*Psal. lxxii, 26*). Si hanc partem perdidero, inanis et vacua remanebo, quasi terra sitiens, et quasi vas perditum. Assume, assume, qui ebrius es, siti- entem, et vacuo vasi tuæ plenitudinis portionem infunde. Quid parcis torrenti illi ubertatis tuæ? Heu me! quam raptim transit torrens iste nostris in con- vallibus! Cito quidem transit, sed trahunt me post se in æternum desiderium impartitæ deliciae. Deliciae abeunt, sed desiderium relinquunt. Illæ excurrunt, et istud exeruciat. Quanto sunt enim prærogata dul- ciora, tanto molestior de dilatione mora. Itane, Domi- ne, suave videbitur tibi miseram mora tali torquere animam, et de pœnis diligentis et quaerentis te ri- dere? Si majestas te abducit, misericordia inclinet. Si te non indulges dilectæ, miserere vel afflictae. Afflicta sum et humiliata nimis, et a gemitu cordis mei mecum illud rugiens : *Non inveni illum*. Ubi nunc multitudo viscerum tuorum et miserationum tuarum? Diu et nimis diu continuerunt se super me. Dilecta tua absentis desiderio in dolorem se fundit, et tu te continens? Joseph male meritis de se mise- ratus fratres, non poterat se continere : sed com- mota sunt viscera ejus, et quis esset, blande inno- tuit (*Gen. xlv, 1-3*). Et quidem tenerior esse solet ad gratiam sponsi pietas, quam fratris. Tu mihi plus quam Joseph. Tu enim frater; tu sponsus. Quis dabit mihi te fratrem meum? Ego me totam ad quaerendum impendo, et tu me suspendis, sponsus et frater? Ergo eris in dilectione minor, qui es ma- jestate superior? Magis sibi respondent amor et hu-

militas, quam amor et majestas. Paululum majesta- tis obliviscere, ut misericordiae recorderis. In te omne desiderium meum. Utquid non ante te? ut- quid absconditus est a te gemitus meus, qui totus est pro te? Dissimulas et differs, et avertis faciem tuam a me, et facta sum conturbata. Propterea que- ror et causor, et clamito : *Non inveni illum*.

3. Felix conditio, quando dicere datum fuerit : *Dilectus meus mihi, et ego illi*. Nunc vero ego di- lecto meo, sed nondum *ad me conversio ejus (Cant. xi, 16, et vii, 10)*. Amara quidem amanti commuta- tio. Idcirco pro vice vocem commuto : *Non inveni illum*. Omnia tempus habent, et suis spatiis universa sub sole transcurrunt. Quando erit ut cum sole per- maneant, et ante mutabilitatem lunæ, ut in æternitate stent, et non transcurrant cum tempore? Nunc vero omnia tempus habent, et habet forsitan suum tem- pus æternitas ipsa. Dicuntur enim et tempora æter- na. Æterna ergo in se æterna sunt, sed nobis parata sunt tempore suo. Omnia tempus habent : tempus amplectendi, et tempus ab amplexu longe fieri (*Eccles. iii, 1-8*). Quod ergo erit aptum magis, quam nox, amplectendi tempus? imo quis erit aptior ad amplectendum, vel lectulo locus, vel nocte tempus? In pace locus tuus : et ideo quietis tempus; et pa- cis tibi paravi in corde meo lectulum. Veniat dilec- tus meus, veniat delectatio mea, et requiescat in cubili suo. Tu forsitan dispensatorie differs : sed non capit amor impatiens de dispensatione solatium. Scio mihi repositum tempore suo : sed de fugacis tarditate temporis amor causatur. Tu differs : ego quidem diutius non fero, sed surgam et circuibo civitatem. Contemno lectulum, et initium sermonis derelinquo, ut ad perfectiora ferar.

4. Nam etsi sponsa sum et perfecta pro regulæ modulo humanæ, initium tantum accepisse me re- puto, ad quod restat respiciens : *Surgam, et circuibo civitatem, quaeram per vicos et plateas (Cant. iii, 2)*. Jesu bone, quid est quod alicubi non inveniris, qui ubique crederis? Multæ quidem mansiones in domo Patris tui sunt : sed numquid alias deseris ad alias transiens, qui infinitus ipse et immensus es? Ubique creaturarum totus es, creans et continens : sed infinitatem tuam creatura nulla potest exprimere, quamvis virtutem nulla non possit ex parte in- nuere. Ubique totus es per existentiam : sed non æqualiter in singulis per efficientiam. Nam etsi ex toto te ubique opereris, non tamen totum quod po- tentiæ tuæ est ubique, imo potius nusquam, ope- raris. Indifferenti enim virtute efficis in minimis mi- nima, et in magnis majora. Cum ergo virtus tua ubique et tota operetur, nusquam tamen tota ex- penditur : quia cum volueris, suppetit tibi efficere majora; nec tota exprimitur, quia veritatem non possunt ad integrum æmulari simulacra. Omnia ergo te mihi monstrant ad cognitionem, sed non om- nia me movere possunt intus ad devotionem. Ubi- que in te impingo, sed non ubique compungor. Ubi- que te mihi ingerit rerum species et usus et ordo,

sed Verbum sapientiam, non Verbum salutem. Ver- bum autem sapientiam et salus, id est Christus Jesus, tantum in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus. Propterea *surgam, et circuibo civitatem*. Surge, inquit Paulus qui dormis, et exsurge a mor- tuis, et illuminabit te Christus (*Ephes. v, 14*). Sur- gam ego, non de mortuis operibus, non de pravis moribus : sed de bonis ad meliora, de moribus ad mysteria, de mysticis ad manifesta, de serenis ad suavia. *Surgam, et circuibo civitatem* illam, de qua dicitur : *Magnus Dominus et laudabilis nimis, in ci- vitate Dei nostri, in monte sancto ejus (Psal. xlvii, 2)*. Ergo surgendum est ei qui in montana vult cum Maria conscendere (*Luc. i, 39*). Et prodigus ille fi- lius in se reversus : *Surgam, inquit, et vadam ad patrem meum*. Prudenter ait, *surgam*, iturus ad eum, qui in cœlis est, Patrem. Sed nimis exilem et ma- cilentam spem reposuerat in sinu suo, mercenariam conditionem patrem rogaturus. Modeste quidem pro meritis, sed de paternæ miserationis copia humili- ter nimis et injuriose sentiens, vere famelicus dans in hoc animi iudicium et inedia confecti. *Dicam, in- quit, ei : Pater, fac me sicut unum de mercenariis tuis (Luc. xv, 18-19)* Non enim poterat jejunam et macram spem ad majora porrigere. *Surgam, inquit, et vadam ad patrem meum*. Iste de quaerendo nil movetur patre, tantum de flectendo sollicitus. Quæ sponsa est, certa de gratia postulat præsentiam tan- tum. *Surgam, inquit, et circuibo civitatem, et quaeram quem diligit anima mea*, inventionem sufficere reputans.

5. Vide si non in præsentia hæc possit observari distinctio, quoniam patris exposita est et parata cunctis indulgentia : deliciae vero fugaces et recon- ditæ, et latibulis gaudentes. Ideo ille dicit : *Surgam et vadam*. Illa vero : *Surgam et quaeram*. Denique et pater occurrit penitenti, sponsus se subducit diligenti. Misericordia sui profusior est, delectatio parcior. Id autem non incongrue ab utroque positum intelligitur, quod dicitur, *surgam*. Non permittit te Paulus quæ sursum sunt quaerere, nisi prius re- surrexeris (*Coloss. iii, 1*). Non potes quæ sursum sunt sapere, nisi prius illa quaesieris. Quid enim est illa bona quæ sursum sunt, invenire, nisi quodam dulcedinis et experientiae gustu sentire illa? Ideo cuncta perlustrat et scrutatur, ut quod amat, alicubi degustet. *Surgam, inquit, et circuibo civitatem, quaeram per vicos et plateas, quem diligit anima mea*. Multum sibi fiduciae sanctus amor assumit. Quan- tum enim putas diligebat, quæ tantum præsumebat? *Surgam, inquit, et circuibo civitatem*. Non venit in conspectum tuum, Domine, omnis hypocrita. Abs- condit se Adam, ex quo bonæ conscientiae ausum amisit (*Gen. iii, 8*), et inventum se doluit, qui magis quaerere debuerat. Qui fecte diligit, fugit conspec- tum tuum : quæ vero sponsa est et charitatis do- tata munere, etiam fugitantem insectantur. Quo ibis, bone Jesu, a facie vehementis desiderii? Si ascen- deris in cœlum, illic est : si descenderis in infer-

num, adest. Ubique te sequitur curiosa scrutatrix, et per singulos operum tuorum gradus discurrens, quod fide tenet, conatur transfundere in affectum, et admirandæ majestati devotione respondere. Ad dilectionis incentivum omnia Evangelii documenta deducit : ut in quibus veritatem suscipit, virtutem persentiat te ipsum sponsum suum, Christe Jesu, qui vivis et regnas per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO IV.

Surgam, et circuibo civitatem, per vicos et plateas quaeram quem diligit anima mea (Cant. iii, 2).

1. Circuitus iste non est pervagationis, sed inve- stigationis. At si vagatur quæ circuit, non evaga- tur tamen, non excedit terminos civitatis, non loca quæ dilectus perambulare solet. In circuitu ambu- lat, sed intus ambulat per vicos et plateas civitatis. Sapientia enim in his viis se ostendit hilariter, et in plateis dat vocem suam. Ideo in istis circuit, quia novit ubi soleat illi uberius occurrere esse dilecti. *Circuibo, inquit, quaerens per vicos et plateas*. Fre- quens tibi est, o felix anima, talis circuitus, et ac- cessus familiaris, et nota sunt tibi omnia civitatis hujus, circuitus et recessus intimi, angusta vico- rum, et lata platearum. Introduxit te rex in cellam vinariam : numquid non et in omnes alios secre- tiores recessus? Omnia tibi sunt aperta et pervia, et usu quodam ad beatum huc expeditam te sentis circuitum. Ideo non cunctanti, sed confidenti similis dicit : *Circuibo civitatem*. Et quantum putatis, fra- tres, quantum solatii confert invisere interim et crebro conterere gressu loca in quibus stare so- lebant pedes ejus quem diligit? Nescio quo pacto loca, in quibus aliquid boni experti sumus, expres- sius id ipsum imprimunt memoriæ, et ex ordine ante mentis depingunt oculos, et quod jam experti sumus in ipsis, iterato speramus. Ego loca ista non corpo- ralia, sed spiritualia crediderim, opportuna ad ani- mæ exercitationem spirituales; propterea in his accipiamus circuitum.

2. Circuitus iste aut recordationis est, aut investi- gationis. Circuitus enim qui vel nota recollit, vel ex ipsis notis colligit quæ nondum sunt nota. Cir- cuitus quodammodo qui nota recordatur, vel per- scrutatur nova. Circuitus quidam est, cum ea quæ jam fide et intelligentia tenemus, ordine retracta- mus. Circuitus quidam est, cum ex his quæ jam tenemus, ad occultiora tendimus et penetramus. Circuitus ille oblectationis est, iste rationis. Ille amabilius, iste acutior. Et quamvis ille circui- tus magis accommodatus sponsæ videatur, neu- trum tamen illi negabimus. Siye enim nota et comperta revisit, siye investigat nova, in omni- bus amori tantum fomitem quaerit. Bonus qui- dem rationis circuitus : sed quando ratio ipsa in- tra fidei regulas se continet, et ejus terminos non excedit, de fide ad fidem, vel de fide ad intelli- gentiam pertingens. Intelligentia quidem, et si fidem excedit, non tamen aliud contuetur quam quod